

การพัฒนาารูปแบบการบริหารจัดการป่าไม้เชิงนิเวศผ่านนวัตกรรม “วงล้อชาวนา” เพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานชีวภาพและมูลค่าคาร์บอนเครดิต: กรณีศึกษาเครือข่ายสถาบันวิจัยชาวนา อำเภออุซัน จังหวัดศรีสะเกษ

นายเด่นชัย ดอกพอง โรงพยาบาลอุซัน จังหวัดศรีสะเกษ

1. บทนำ (Introduction) งานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ภาคประชาชนเชิงบูรณาการ โดยขับเคลื่อนผ่านโครงสร้างระบบ “วงล้อชาวนา” ซึ่งเป็นนวัตกรรมเชิงระบบที่เชื่อมโยง 3 องค์ประกอบหลักเป็นวงจรต่อเนื่อง ได้แก่ การสร้างคน การสร้างป่า และการสร้างคุณค่า/มูลค่า เพื่อเปลี่ยนผ่านจากเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมสู่การเป็นเจ้าของนวัตกรรมและเศรษฐกิจสีเขียวอย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ (Objectives) 1) เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการป่าไม้ผ่านนวัตกรรม “วงล้อชาวนา” 2) เพื่อถอดบทเรียนการสร้างคนด้วย KM เชิงพุทธ การสร้างป่าด้วยนวัตกรรมหลุมพองเพียงพลัส และการสร้างคุณค่าด้วยเศรษฐกิจฐานชีวภาพ 3) เพื่อยกระดับฐานทรัพยากรชุมชนสู่ระบบธนาคารต้นไม้และการจัดการคาร์บอนเครดิต

3. การดำเนินการ (Methodology) ผู้วิจัยและภาคีเครือข่ายร่วมกันดำเนินงานผ่านองค์ประกอบของวงล้อชาวนา 3 ส่วนหลัก ดังนี้: **การสร้างคน:** ขับเคลื่อนผ่านสถาบันวิจัยชาวนา โดยใช้นวัตกรรมการจัดการความรู้ (KM) เชิงพุทธเพื่อพัฒนาแกนนำจำนวน 250 คน ให้เกิดการเปลี่ยนผ่านทัศนคติสู่การพึ่งพาตนเองและยกระดับทักษะเป็นนักวิจัยท้องถิ่น (การเติมปัญญา) เพื่อเป็นต้นกำลังในการขับเคลื่อนวงล้อ **การสร้างป่า:** ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม “หลุมพองเพียง” ซึ่งเป็นเทคนิคการจัดการระบบนิเวศพืชเกื้อกูล 4 ระดับชั้น (ไม้เศรษฐกิจ, ไม้บ้านอายุ, ไม้ล้มลุก, ไม้ผลระยะสั้น) นำไปปฏิบัติจริงในพื้นที่ 22 ตำบล และสถานศึกษา 197 แห่ง เพื่อสร้างฐานทรัพยากรชีวภาพที่มั่นคง **การสร้างคุณค่า/มูลค่า:** การใช้ประโยชน์ทางตรงจากไม้ ยกระดับผลผลิตสู่เชิงพาณิชย์และสิ่งแวดล้อม ผ่านการจัดตั้งธนาคารต้นไม้เพื่อเตรียมความพร้อมสู่ตลาดคาร์บอนเครดิต และการวิจัยแปรรูปผลิตภัณฑ์มูลค่าสูง เช่น น้ำมันยางนาและสบู่สารสกัดใบยางนา เพื่อสร้างหมุนเวียนกลับสู่การพัฒนาคนในรอบวงถัดไป

4. ผลดำเนินการ (Results)

พบว่านวัตกรรม “วงล้อชาวนา” ส่งผลให้เกิดระบบการบริหารจัดการที่มีความยืดหยุ่นและยั่งยืน โดยการสร้างคนด้วย KM เชิงพุทธช่วยให้เครือข่ายเกิดความศรัทธาและปัญญาในการแก้ไขปัญหาพื้นที่ นวัตกรรมหลุมพองเพียงแสดงผลสัมฤทธิ์ผ่านอัตราการรอดตายของพรรณไม้ที่สูงขึ้นและความมั่นคงทางอาหารที่เป็นรูปธรรม ขณะที่ส่วนการสร้างคุณค่าสามารถเปลี่ยนต้นไม้ให้เป็นสินทรัพย์ทางเศรษฐกิจฐานชีวภาพ (Bio-Economy) ที่ชัดเจน ส่งผลให้เกิดพลวัตการพึ่งพาตนเองที่เข้มแข็งในระยะยาว

5. สรุปและอภิปรายผล (Conclusion & Discussion)

โมเดล “วงล้อชาวนา” (สร้างคน-สร้างป่า-สร้างคุณค่า/มูลค่า) เป็นนวัตกรรมทางสังคมที่เปลี่ยนบทบาทเกษตรกรจากผู้รับจ้างปลูกสู่การเป็น “ผู้บริหารจัดการทรัพยากรมูลค่าสูง” การเชื่อมโยงทั้ง 3 ส่วนเป็นวงจรต่อเนื่องช่วยให้งานวิจัยเกิดการพัฒนาที่ไม่หยุดนิ่ง ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายคือควรยกระดับวงล้อชาวนาสู่แผนพัฒนาอำเภอเพื่อเป็นต้นแบบการสร้างความมั่นคงทางรายได้และสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนในระดับภูมิภาค

คำสำคัญ: วงล้อชาวนา, หลุมพองเพียง, KM เชิงพุทธ, สถาบันวิจัยชาวนา, คาร์บอนเครดิต